

Gent, dinsdag 10 december 2024

Restauratie van het Lam Gods blijft de ongeëvenaarde virtuositeit van de gebroeders Van Eyck onthullen

De restauratie van het Lam Gods-retabel (1432) van de gebroeders Hubert en Jan van Eyck werd in 2012 aangevat in het Museum voor Schone Kunsten in Gent. Het project bevindt zich nu in de derde en laatste fase die zich richt op de bovenste panelen van het geopende altaarstuk: de Maagd Maria, de Godheid en Johannes de Doper, omringd door de musicerende en zingende engelen en de panelen met Adam en Eva. Dankzij de restauratie, uitgevoerd door het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK), komen de verbluffende virtuositeit en de diepgaande visie van de kunstenaars opnieuw tot leven.

De zeven panelen van het bovenste register verlaten de aardse sferen van de rest van het altaarstuk en betreden het hemelse rijk. Om de pracht ervan weer te geven gebruikten de gebroeders Van Eyck schildertechnieken die nergens anders in de schilderijen van het Lam Gods voorkomen, zoals bladgoud en bladzilver bedekt met transparante kleuren en complexe reliëfversieringen gemaakt van tinfoel. Het reinigen, conserveren en restaureren van deze elementen, en van het retabel als geheel, vereist precisiewerk en veel wetenschappelijke kennis. Daarom omringt het restauratieteam van dit topstuk zich met internationale Van Eyck-specialisten en wetenschappers met expertise in elk van de verschillende materialen.

Net als bij de eerste twee fasen van het restauratieproject (de buitenluiken van 2012 tot 2016 en het onderste register van het geopende altaarstuk van 2016 tot 2019) stuiten de restaurateurs van het KIK in fase 3 op omvangrijke overschilderingen uit de 16de eeuw. Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat die lagen zijn aangebracht over oude beschadigingen, eerdere restauraties en opeenhopingen van vuil en vernis. Dat betekent dat het Lam Gods al meermaals gerestaureerd en gevernist was voordat men het in de eerste helft van de 16de eeuw uitgebreid onder handen nam. De schilders-“restaurateurs” beperkten zich toen niet tot het overschilderen van kleine beschadigingen, maar gaven grote delen van het veelluk een nieuwe laag.

Chemische analyses onthulden in die verflagen de aanwezigheid van diverse componenten die typerend zijn voor 16de-eeuwse schilderijen, maar onbekend waren in de Vlaamse schilderkunst in de tijd van Jan en Hubert van Eyck. Behalve het groene pigment posnjakiet vonden de onderzoekers in de overschilderingen ook gemalen natriumrijk glas dat vermoedelijk werd toegevoegd om de droging van de verf te versnellen. Beide kwamen pas in de 16de eeuw in de Zuidelijke Nederlanden in gebruik. Het natriumrijk glas werd toen geproduceerd in Antwerpen en benaderde het Venetiaans origineel, waardoor het 'façon de Venise' werd genoemd.

Testen bevestigen dat de niet-originele lagen volgens een gelijkaardige werkwijze als in fase 1 en 2 veilig verwijderd kunnen worden, zonder risico voor het oorspronkelijke Eyckiaanse verfoppervlak. Alle wetenschappelijke voorwaarden werden opnieuw

bekrachtigd door de internationale commissie van topwetenschappers met expertise in Van Eyck en de 15de-eeuwse schilderkunst, die het project sinds 2012 opvolgt. Het wegnemen van de dikke en soms erg verdonkerde verflagen vereist veel tijd en concentratie, maar onthult geleidelijk de subtiele nuances die zo kenmerkend zijn voor de schildertechniek van de gebroeders Van Eyck.

De draperingen van Johannes de Doper, Maria en de Godheid zijn het meest bedekt met 16de-eeuwse overschilderingen. Zij zijn nu voor ongeveer de helft ontdaan van die latere toevoegingen. Dit herstelt de levendigheid van de oorspronkelijke kleuren en brengt de centrale figuren opnieuw in harmonie met de rest van het reeds gerestaureerde altaarstuk. Op de panelen met Adam en Eva troffen de restaurateurs vooral een opeenstapeling van vernislagen en vlekkerige retouches, maar verder zijn deze schilderijen zeer goed bewaard in hun originele staat. Na reiniging tonen ze met volle glans de uitzonderlijke picturale kwaliteiten van de gebroeders Van Eyck. De reiniging van de twee panelen met de engelen is ook goed gevorderd.

De internationale expertencommissie kwam op 4 november samen in het restauratieatelier in het MSK Gent. Zij benadrukte het belang van het verwijderen van de 16de-eeuwse overschilderingen om de originele glorie en schittering van het werk van Jan en Hubert van Eyck te herstellen. De commissie sprak vol lof over het team van wetenschappers-restaurateurs van het KIK, dat na jaren ervaring een ongeëvenaarde expertise heeft opgebouwd.

Dankzij deze zorgvuldige aanpak krijgen experts en het publiek na eeuwen eindelijk het originele Lam Gods-retabel te zien. Uiteindelijk zal de oude schade in de originele verflagen nauwkeurig worden geretoucheerd met omkeerbare materialen en aan het einde van de behandeling krijgen de zeven panelen een nieuwe vernislaag. Bezoekers kunnen dit unieke restauratieproces van het wereldberoemde kunstwerk live volgen in het open atelier van het MSK Gent, waar het team ook in 2025 en 2026 aan het werk zal zijn.

De restauratie van het Lam Gods is een groot meerjarig project ondernomen door de kathedrale kerkfabriek Sint-Baafs, de Vlaamse overheid – met het agentschap Onroerend Erfgoed, het departement Cultuur, Jeugd & Media en de Topstukkenraad – en het Fonds Baillet Latour. Het wordt uitgevoerd door het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium in het Museum voor Schone Kunsten in Gent. Wetenschappelijk onderzoek wordt ondersteund door de Universiteit Gent, de Universiteit Antwerpen en het Gieskes-Strijbis Fonds.

Quotes

Leden van de internationale commissie spraken hun waardering uit voor het werk van het KIK-restauratieteam. Zij benadrukten het belang van het project en de uitzonderlijke expertise die is opgebouwd:

"Het Lam Gods behoort tot de belangrijkste meesterwerken van de wereldkunst. Tijdens de eerste twee fasen van het conservatie- en restauratieproject werd duidelijk dat het werk van Hubert en Jan van Eyck eeuwenlang grotendeels verborgen was onder uitgebreide overschilderingen. Dankzij het nauwgezette en deskundige werk van het restauratieteam van het KIK kwam de briljante originaliteit van de gebroeders Van Eyck opnieuw aan het licht."

"Tijdens de eerste en tweede fase heeft het team van restauratoren en wetenschappers van het KIK kennis en vaardigheden ontwikkeld dat hen uitzonderlijk geschikt maakt om de conservatie-uitdagingen van het Lam Gods aan te pakken. Hun begrip van het opmerkelijke creatieve proces van de gebroeders Van Eyck, evenals van het werk van restaurateurs uit de 16de eeuw en later, heeft een nieuw en ongeëvenaard niveau bereikt."

Contactgegevens

Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, Jubelpark 1, 1000 Brussel

www.kikirpa.be

Perscontact: Floortje Clerix, floortje.clerix@kikirpa.be, +32 485 38 70 21

Overzicht beeldmateriaal (op te vragen via info@artinflanders.be)

F3P2_Foto 1: Het Lam Gods: bovenste register van het open retabel (voor restauratie)

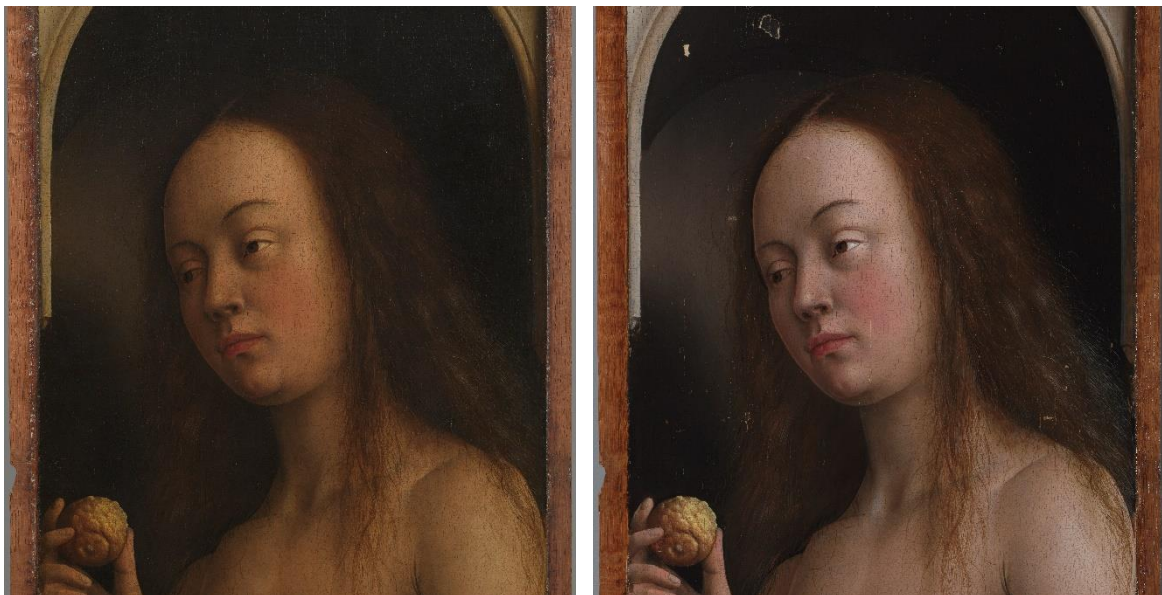
Credit line = Het Lam Gods, Jan en Hubert Van Eyck, Sint-Baafskathedraal Gent, www.artinflanders.be, foto Hugo Maertens

F3P2_Foto 2: L: Detail hoofd van Eva voor behandeling

F3P2_Foto 3: R: Detail hoofd van Eva na reiniging

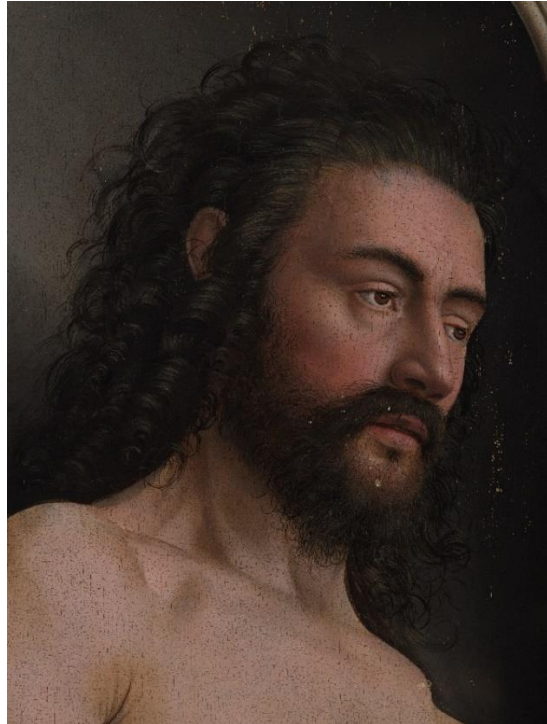
Credit line = Sint-Baafskathedraal Gent, www.artinflanders.be, foto KIK-IRPA

F3P2_Foto 4: L: Detail hoofd van Adam voor behandeling

F3P2_Foto 5: R: Detail hoofd van Adam na reiniging

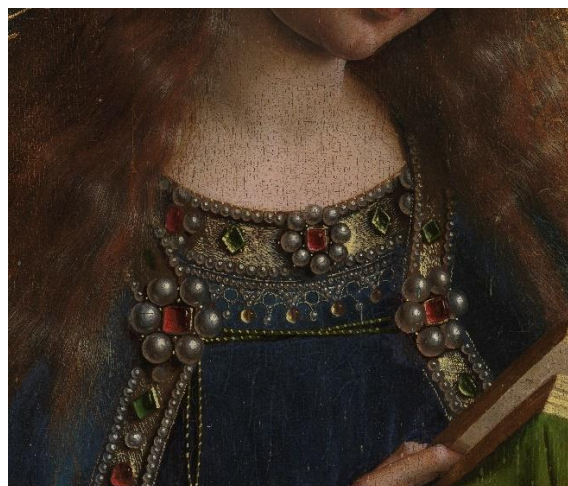
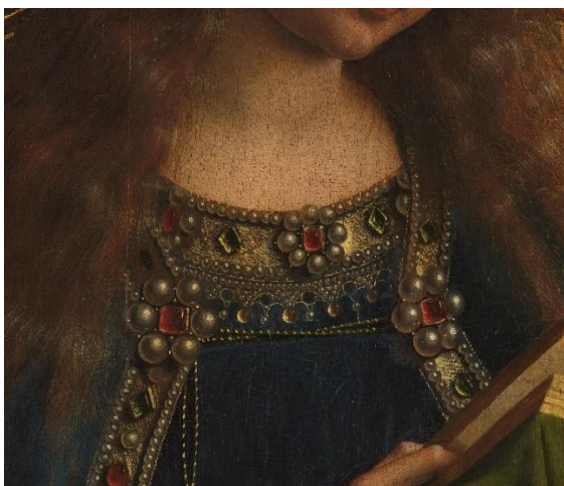
Credit line = Sint-Baafskathedraal Gent, www.artinlanders.be, foto KIK-IRPA

F3P2_Foto 6: L: Detail Onze-Lieve-Vrouw voor behandeling

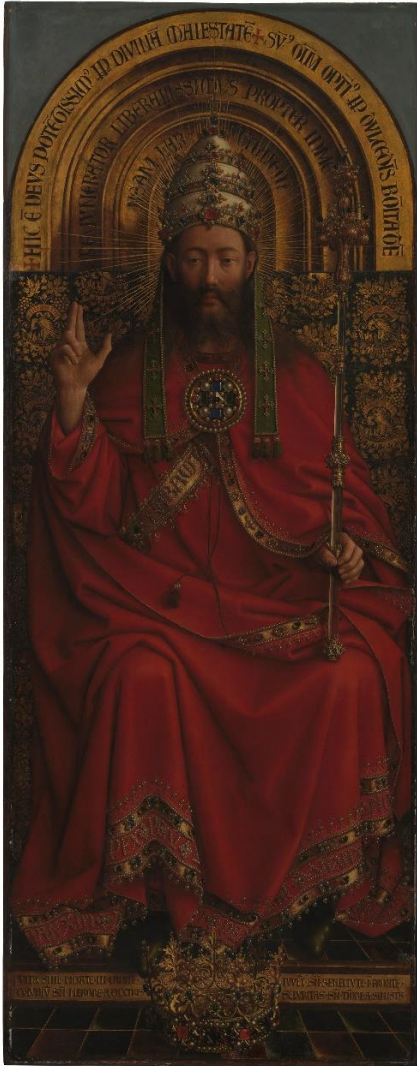
F3P2_Foto 7: R: Detail Onze-Lieve-Vrouw tijdens reiniging

Credit line = Sint-Baafskathedraal Gent, www.artinlanders.be, foto KIK-IRPA

F3P2_Foto 8: Tronende Godheid voor behandeling

Credit line = Sint-Baafskathedraal Gent, www.artinflanders.be, foto KIK-IRPA

F3P2_Foto 9: L: Detail Godheid voor behandeling / R: tijdens verwijdering van overschilderingen

Credit line = Sint-Baafskathedraal Gent, www.artinflanders.be, foto KIK-IRPA

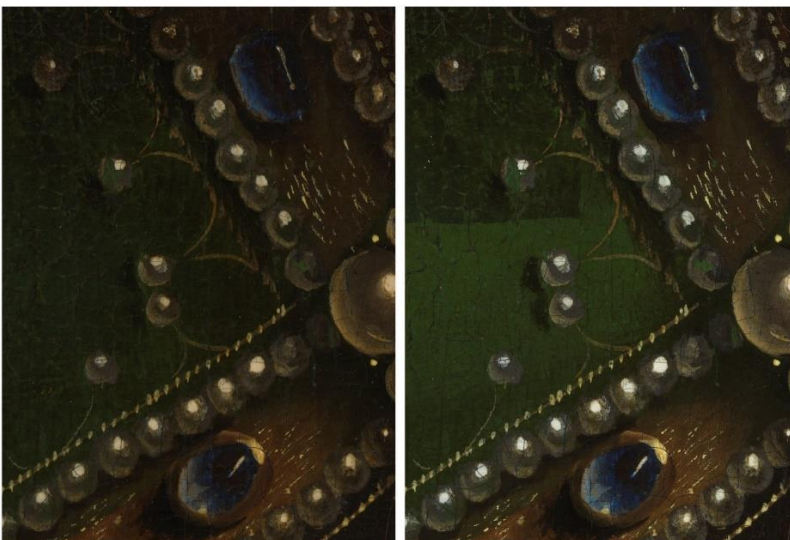
F3P2_Foto 10: Johannes de Doper voor behandeling

Credit line = Sint-Baafskathedraal Gent, www.artinlanders.be, foto KIK-IRPA

F3P2_Foto 11: L: Detail Johannes de Doper voor behandeling / R: tijdens verwijdering
overschilderingen

Credit line = Sint-Baafskathedraal Gent, www.artinlanders.be, foto KIK-IRPA

F3P2_Foto 12: Tijdens vernisafname

Credit line = © Martin Corlazzoli

F3P2_Foto 13: Tijdens vernisafname

Credit line = © Martin Corlazzoli

F3P2_Foto 14: Tijdens vernisafname

Credit line = © KIK-IRPA, Brussel

F3P2_Foto 15: Tijdens verwijderen overschilderingen

Credit line = © KIK-IRPA, Brussel

F3P2_Foto 16: Tijdens vernisafname

Credit line = © KIK-IRPA, Brussel

F3P2_Foto 17: Tijdens verwijderen overschilderingen

Credit line = © KIK-IRPA, Brussel

F3P2_Foto 18: Het publieke restauratieatelier in het Museum voor Schone Kunsten Gent

Credit line = © KIK-IRPA, Brussel

Beelden kunnen opgevraagd worden via info@artinflanders.be